

Naše domácí (bio)potraviny: „tichá“ udržitelnost na zahradě

Při nedávném výzkumném rozhovoru měla jedna respondentka o účelu zahrádkaření jasno: „Potraviny plné chemikálií člověk dostane v obchodě. Smyslem zahrádkaření jsou potraviny bez chemikálií.“ Podle zjištění z výzkumů z posledních 15 let je produkce ovoce a zeleniny s omezeným nebo žádným použitím průmyslově vyráběných hnojiv a pesticidů stále jedním z klíčových důvodů pro zahrádkaření. Vedle produkce „necertifikovaných biopotravin“ má zahrádkaření ještě řadu dalších výhod, které umožňují o této rozšířené aktivitě uvažovat jako o udržitelné – a tedy k životnímu prostředí šetrné – formě produkce potravin.

Patří k nim omezené množství obalů a lokální produkce. V Česku se vypěstované potraviny většinou nikam nepřepravují, neboť zahrada je v 65 % případů vedle pěstitelova domu. A v případě, že se nachází jinde, úroda se domů dopravuje často ekologicky příznivým způsobem – pěšky (10 % případů), na kole (4 %) nebo veřejnou dopravou (6 %). Pro zahrádkaření je také typická snaha o maximální využití úrody a tedy o omezení odpadů. Plýtvání potravinami je pro většinu zahrádkářů nepřijatelné. Vypěstované potraviny, které nelze spotřebovat ve vlastní domácnosti čerstvé nebo v podobě zavařenin, se běžně sdílejí s jinými lidmi. Tři pětiny českých zahrádkářů část svých výpěstků rozdávají. Příjemci jsou členové rodiny, ale v 70 % případů také přátelé, v 57 % vzdálenější rodinní příslušníci, v 54 % sousedé a ve 22 % spolupracovníci. Z toho je zřejmé, že zahrádkáři díky sdílení úrody posilují sociální vztahy. Ale pozor – podíl těch, kteří dostávají doma vypěstované potraviny (těch je v české populaci 61 %) je větší než podíl zahrádkářů (38 %). Takže mnoho lidí je zapojeno do sdílení potravin i přesto, že sami nic nepěstují. Zahrádkaření je tedy spojeno se silnými

altruistickými postoji. Toto sdílení doma vypěstovaných potravin lze také označit za sociální formu udržitelného chování. A navíc každý kilogram doma vypěstovaného ovoce nebo zeleniny ušetří ve srovnání se stejným množstvím získaným z konvenční zemědělské produkce kolem 1 kg CO₂.

Ze sociologických výzkumů víme, že i přes tyto přínosy zahrádkaření k udržitelnému rozvoji se jen nepatrná část českých zahrádkářů považuje za ekologické aktivisty nebo alespoň spojuje svého koníčka s ekologickými motivacemi. Přesto lze zahrádkaření – vzhledem ke značným objemům často velmi ekologickým způsobem vypěstovaných potravin – považovat za alternativní, neaktivistickou a nepolitickou formu trvalé udržitelnosti. S kolegy jsme pro ni v odborné literatuře zavedli pojem „tichá udržitelnost“. Podle tohoto konceptu je zahrádkaření rozšířenou formou každodenního jednání, které se do velké míry odehrává mimo tržní prostředí, a které má sociálně a ekologicky přínosné důsledky. Zároveň explicitní ekologické cíle nejsou v případě většiny zahrádkářů motivací pro pěstování. Zahrádkaření pro mnoho lidí představuje přitažlivou formu trvalé udržitelnosti, která není spojena se sebeomezováním, jak tomu někdy bývá u aktivisticky motivovaného trvale udržitelného chování, ale s hojností, potěšením a štěrností. V době, kdy hrozí vyčerpání zemědělské půdy a kolaps biodiversity včetně vyhynutí opylovačů, je zahrádkaření možné chápat jako důležitou aktivitu, která má díky své přitažlivosti a oblibě mezi lidmi velký potenciál pro šíření vzorců chování, které je „všední“ – ve smyslu „nepolitické“ – a současně trvale udržitelné.

Česko a okolní země představují v tomto směru skutečně důležité formy tiché

udržitelnosti. Je to patrné ze srovnání rozsahu tohoto fenoménu ve střední a východní Evropě se zeměmi jako Velká Británie a Nizozemsko, které jsou v centru pozornosti výzkumníků zabývajících se domácí produkcí potravin. Zatímco v Polsku zahrádkáři 54 % a v ČR 38 % obyvatel, ve Velké Británii je to 14 % a v Nizozemsku 8 % obyvatelstva. Pokud jde o vyprodukované potraviny, je ten rozdíl ještě markantnější. Jak uvedl Petr Daněk v dubnovém díle této rubriky, v ČR pokrývá domácí produkce pětinu spotřeby ovoce a zeleniny všech obyvatel. V Británii jsou to pouhá 4 %. A tak bych chtěl tento příspěvek zakončit výzvou, abyste na případnou žádost o účast na výzkumu o zahrádkaření reagovali vstřícně. Jak je vidět, jde o často nedocenené, ale v mnoha směrech pro trvalou udržitelnost nesmírně přínosné jednání. A je tedy důležité, abychom o něm věděli co nejvíce.

Petr Jehlička

Katedra geografie, Open University,
Milton Keynes, Velká Británie
P.Jehlicka@open.ac.uk

Foto Tereza Černá

